

Asigurările sociale pentru pensii în România în perioada de tranziție

dr. Constantin Grigorescu

1. Principalele tendințe

Colapsul economiei socialiste, căderea producției, șomajului de masă și procesul inflaționist, apărute după decembrie 1989, au creat un nou mediu economico-social care a afectat funcționarea sistemelor de asigurări sociale și de pensii existente în vechiul regim. Au fost afectate atât sistemele de asigurări care se referă la principalele segmente ale populației, respectiv asigurările sociale de stat și asigurările sociale pentru foștii țărani cooperatori cât și sistemele de asigurări corespunzătoare unor grupuri mai restrânse de populație.

Funcționarea sistemelor de pensii în noile condiții a necesitat ajustări esențiale, cerute de împrejurarea că fondurile necesare pentru plata pensiilor și a altor drepturi de asigurări sociale și au sursa în veniturile curente create de populația ocupată, aferentă fiecărui sistem de asigurări sociale. Practic, finanțarea asigurărilor sociale și de pensii s-a făcut și se face pe baza principiului solidarității dintre generații, acest principiu căpătând forme diferite de la un sistem la altul. Precizăm însă că, în afara asigurărilor pentru pensia suplimentară, fondurile se constituie prin contribuții plătite, în principal, de agenții economici și instituțiile în care sunt angajate persoanele asigurate.

În perioada la care ne referim, în primul rând, au apărut procese noi în sistemul asigurărilor sociale de stat: a crescut substanțial numărul de pensionari ca urmare a unor măsuri de pensionare anticipată, a salariaților sau șomerilor proveniți din rândurile populației salariațe¹⁾, s-a deteriorat raportul de susținere (numărul de salariați care revin la o persoană pensionară) și în mod corespunzător au crescut con-

tribuțiile de asigurări sociale de stat, necesare pentru constituirea fondului pentru plata pensiilor și a altor drepturi de asigurări sociale; o parte din agenții economici nu plătesc la timp cotele de asigurări sociale, în ultimul timp apărând dezechilibre temporare între veniturile și cheltuielile bugetului de asigurări sociale de stat.

În al doilea rând, relevăm că în urma desființării cooperativelor agricole de producție a dispărut sursa de finanțare a fondului de pensii pentru foștii țărani cooperatori, fapt ce a necesitat o nouă reglementare legală în domeniul respectiv²⁾. Dat fiind că în noul sistem asigurarea este facultativă iar numărul agricultorilor asigurați plătitori de cotizații este foarte mic, finanțarea fondului de pensii s-a realizat, în anii 1992-1994, prin venituri vărsate de agenții economici producători și vânzători de produse agricole și alimentare, iar în anul 1995 finanțarea se face prin subvenții bugetare. Soluția este rațională întrucât în trecut, țărani cooperatori au avut un rol esențial în industrializarea țării, în dezvoltarea de ansamblu a economiei naționale, comparativ cu situația existentă în perioada antebelică. În acest cadru semnalăm totodată că pensia medie a foștilor țărani cooperatori este foarte mică în raport cu pensia medie de asigurări sociale de stat și că îmbunătățirea acestei situații necesită un efort finanțiar public deosebit, cu atât mai mult cu cât în anii 1992-1994 numărul pensionarilor agricultori a înregistrat o creștere însemnată. În septembrie 1994, spre exemplu, numărul pensionarilor agricultori era de 1524,5 mii iar al agricultorilor asigurați plătitori de cotizații era de numai 72,7 mii.

În al treilea rând, semnalăm că s-a realizat integrarea asigurărilor sociale și de pensii aferente grupurilor mai restrâns de populație în sistemul asigurărilor sociale de stat. În acest sens au fost integrate sistemul de asigurări sociale al cooperăției meșteșugărești și cele pentru scriitori, artiști plastici, compozitori și personalul clerului ortodox³⁾. Prin ajustările majore menționate, principiul solidarității dintre generații a căpătat o altă conotație, el s-a extins dincolo de granițele unei clase, categoriei sociale sau profesii. La constituirea

fondului de pensii, în cazul foștilor țărani cooperatori, participă, de acum, prin intermediul impozitelor, populația ocupată în totalitatea ei.

În al patrulea rând, dar nu ultimul ca importanță, tranzitia la economia de piață a condus la o reducere a ratei de înlocuire a salariului prin pensie, la nivelarea tuturor categoriilor de pensii de asigurări sociale de stat, la scăderea substanțială a puterii de cumpărare a pensiei și la înrăutățirea condițiilor de viață ale pensionarilor.

2. Evoluția numărului de pensionari și a cheltuielilor pentru pensii. Deteriorarea stării materiale a pensionarilor

Dinamica privind principalele două categorii de pensionari (de asigurări sociale

de stat și de asigurări pentru agricultori) este prezentată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1
Numărul mediu de pensionari

	1980	1989	1992	1993	1994 (30.IX)
1. Pensionari de asig. soc. de stat (mii)	1606,1	2232,5	3126,4	3177,0	3391,2
- nivel relativ față de anul precedent (%)		139,0	140,0	101,6	106,7
2. Pensionari de asig. soc. pentru agricultori (mii)^{x/}	1249,3	1006,7	998,9	1139,0	1524,5
- nivel relativ față de anul precedent		80,6	99,2	114,0	133,9

x/ Inclusiv pensionarii din fostele zone necooperativizate

Sursa: CNS, Anuarul Statistic al României, 1993, pag. 176/7; idem 1994, pag. 232/3, MMPS, Buletin statistic în domeniul muncii și protecției sociale nr. 4 (8), 1994, pag. 3-4.

Sporul numărului de pensionari este deosebit de mare îndeosebi după anul 1989. Ritmul mediu anual de creștere pentru segmentul de asigurări sociale de stat a fost de 3,7% în perioada 1980-1989 și de 11,9% în perioada 1989-1992. Practic, ritmul excesiv de mare din ultima perioadă se datorează măsurilor luate în 1990 de pensionare anticipată a salariaților, la cerere prin derogare de la limitele standard pri-

vind vârsta și vechimea în muncă. În anumite condiții vârsta pentru pensionare putea coborâ până la 55 ani pentru bărbați și 50 ani pentru femei față de limitele standard de 60 (62) ani și respectiv 55 (57) ani. Pensionarea într-un interval de câteva luni a unui contingent de aproape 500.000 salariați nu se încadrează într-o evoluție normală a societății și a creat probleme pentru buna funcționare a sistemului asigurărilor

sociale de stat. Atrage atenția, totodată, sporul mare al numărului de pensionari de asigurări pentru agricultori ca efect al nou-lui cadru legislativ creat în 1992 prin care se statusează reducerea vârstei de pensiune pentru bărbați de la 65 la 62 ani și pentru femei de la 60 la 57 ani, inclusiv pentru țărani care au lucrat în fostele cooperative agricole de producție.

Deși România are un număr mare de pensionari, ponderea cheltuielilor pentru pensii în PIB este relativ mică în raport cu situația din alte țări și anume: 3,8% în 1980, 5,7% în 1989 și 6,9 în 1993⁴⁾. În principalele țări capitaliste dezvoltate ponderea cheltuielilor pentru pensii în PIB este însă mult mai mare și a evoluat de la 4,1% în 1960 la 9,3% în 1985. Cele mai mari ponderi se înregistrează în Germania - 11,8%, în Franța - 12,7% și în Italia - 15,6%⁵⁾. Menționăm de asemenea că evoluției amintite a cheltuielilor pentru pensii îi corespunde și o reducere drastică a incidenței sărăciei în rândurile populației vârstnice.

Proportia scăzută în PIB a cheltuielilor pentru pensii din România comparativ cu țările capitaliste dezvoltate are o cauzalitate multiplă.

1. Rata de înlocuire a veniturilor salariale prin pensia de asigurări sociale în România este inferioară celei existente în multe țări dezvoltate. Pentru comparabilitate, potrivit informațiilor de care dispunem, vom utiliza în cazul României raportul dintre pensia medie pentru muncă depusă și limita de vîrstă și salariul mediu pe economie, iar în cazul țărilor dezvoltate rata de înlocuire pentru pensiile de bătrânețe ale muncitorilor din industria prelucrătoare. Vom avea, de asemenea, în vedere țările capitaliste în care pensiile se determină, în principal, ca și la noi, pe baza veniturilor obținute anterior momentului pensionării. În anul 1980, mărimea ratelor de înlocuire se prezintă astfel: România - 50,3%, Austria - 68%, Franța - 66%, Italia - 69%, Suedia - 68%.

2. Cu toate că în România numărul pensionarilor agricultori este considerabil, pensia lor este foarte mică, derizorie în raport cu pensia medie de asigurări sociale de stat. În ultimii 15 ani raportul procentual dintre mărimea celor două pensii a evoluat după cum urmează: 1980 - 18,6%; 1989 - 18,1%; 1992 - 10,4%; 1993 - 14,4% și 1994 (IX) - 21,9%. Acest fapt a influențat considerabil proporția scăzută a cheltuielilor pentru pensii în PIB.

Actualul decalaj dintre cele două categorii de pensii nu are o justificare, nici economică și nici socială. Dacă raportul dintre productivitatea muncii la nivelul economiei naționale și productivitatea muncii agricole, și respectiv dintre salariul mediu net pe economie și veniturile nominale nete ale țărănimii provenite din muncă în agricultură pe o persoană activă era în 1993 de 1:0,58 raportul dintre pensia medie de asigurări sociale și pensia medie a agricultorilor era, aşa cum s-a arătat, de numai 1:0,14.

3. Proportia mai redusă a persoanelor vîrstnice, deci pensionabile, din țara noastră decât în țările dezvoltate, are de asemenea o anumită influență asupra volumului și ponderii cheltuielilor pentru pensii din România. În 1985, populația de 60 de ani și peste deținea următoarele procente în totalul populației: Franța 18,2%, Germania 20,4%, Italia 18,4%, Regatul Unit 20,7%. În România populația respectivă a fost de 14,4% în 1977 și de 15,5% în 1989.

Comparativ cu țările occidentale, în România sporirea ponderii cheltuielilor pentru pensii în PIB nu a fost însoțită de o îmbunătățire a condițiilor de trai ale pensionarilor, nici înainte de 1989 și cu atât mai mult în ultimii 5 ani de tranzitie la economia de piață. Constatarea este valabilă pentru toate categoriile de pensionari, aceștia suportând o mare parte din costul social al tranzitiei. Elocvente în acest sens sunt datele privind evoluția ratei de înlocuire și dinamica pensiei reale. (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

**Raportul între pensia medie de asigurări sociale de stat^x
și salariul mediu net**

	1980	1989	1992	1993	1994 (iunie)	- % -
Total pensionari	43,4	46,4	43,3	45,2	45,3	
din care:						
pentru muncă depusă și limită de vîrstă	50,3	54,4	47,5	50,4	50,8	
- cu vechime integrală în muncă	59,6	65,8	53,6	56,2	57,3	
- cu vechime incompletă	35,0	38,2	35,9	38,5	37,5	
pentru pierderea capacitatei de muncă	42,5	42,3	37,4	39,3	37,8	

x fără pensia suplimentară

Sursa: CNS, Anuarul statistic al României 1994, pag. 190/1; 234/5, Buletin statistic trimestrial nr. 2/1994, pag. 12 și MMPS, Buletin statistic în domeniul muncii și protecției sociale nr. 3 (7), 1994, pag. 4.

Dacă în intervalul 1980-1989 rata de înlocuire, în cazul pensiilor pentru muncă depusă și limită de vîrstă, a înregistrat o anumită ameliorare, ulterior, în procesul tranzitiei, rata respectivă s-a redus drastic. Aceeași tendință a cunoscut rata de înlocuire pentru pensiile de invaliditate. În acest context a avut loc și o nivelare a pensiilor ca urmare a creșterii mai rapide a pensiilor mici, de urmaș și de invaliditate dar și a celor de bătrânețe. În decembrie 1993, spre exemplu, 87,9% din pensiile pentru limită de vîrstă și vechime completă aveau mărimi cuprinse între 50.000 și 58.000 lei lunar.

Dinamica amintită a ratelor de înlocuire, coroborată cu evoluția prețurilor, a determinat o scădere a pensiilor reale, fapt ce a adâncit starea de precaritate a condițiilor de viață ale pensionarilor. În iunie 1994, față de octombrie 1990, anul când s-a declanșat procesul de liberalizare a prețurilor, indicele salariului real pe economie a ajuns la numai 53,2%, iar cel al pensiei reale de asigurări sociale de stat pentru limită de vîrstă și vechime integrală în muncă s-a redus la 50,3% (calculul s-a făcut prin raportarea indicilor privind dinamica salariului mediu net și a pensiilor la

indicele total al prețurilor de consum).

Căderea masivă a pensiei reale după 1989 a împins o parte însemnată a pensionarilor sub pragul sărăciei. Am considerat drept criteriu al pragului de sărăcie evaluările făcute în cadrul Institutului de Economie Națională privind cheltuielile minime de trai ale familiei de pensionari a căror mărime actualizată pentru luna decembrie 1993 era de circa 107.000 lei în cazul familiilor cu 2 persoane (53.500 per capita) și 62.500 lei în cazul familiilor cu o singură persoană⁶. În lipsa unor date de recensământ a veniturilor per capita ale pensionarilor în funcție de mărimea familiei (gospodăriei), pentru a ilustra dimensiunea sărăciei în rândurile pensionarilor ne vom referi la structura acestora în funcție de nivelul pensiei primite, respectiv la numărul de pensionari cu o pensie mai mică decât cheltuielile minime de trai per capita corespunzătoare familiilor cu 2 persoane. Precizăm că avem în vedere numai pensionarii de asigurări sociale de stat pentru care pensia este principala sursă de venit.

Potrivit criteriului amintit, în decembrie 1993, circa 55% din numărul pensionarilor de asigurări sociale de stat pentru limită de vîrstă (cu vechime în muncă in-

tegrală și incompletă) aveau o pensie mai mică decât pragul sărăciei. Proportia este foarte mare (1/3) și în cazul în care ne referim numai la pensionarii cu vechime integrală în muncă. Probabil, dimensiunile sărăciei sunt mai însemnate, ca urmare a

împrejurării că există și familii de pensionari cu două persoane însă cu o singură pensie, precum și gospodării formate dintr-o singură persoană pensionată dar care presupune un alt prag de sărăciei, mai înalt, decât cel luat în considerare.

3. Probleme privind asigurarea echilibrului bugetelor de asigurări sociale

Cresterea masivă a numărului de pensionari în perioada de tranziție a generat o serie de probleme pentru constituirea fondurilor de pensii, atât din sistemul asigurărilor sociale de stat, cât și din sistemul de asigurări sociale pentru agricultori. Probleme au apărut și ca urmare a reducerii însemnate a populației ocupate și cu deosebire a numărului de salariați care, în ultimă instanță, în virtutea principiului întrajutorării dintre generații asigură veniturile curente pentru plata pensiilor și a altor prestații în domeniu. Numărul mediu de salariați din economia națională, spre exemplu, a scăzut de la 7997,1 mii în anul 1989 la 6525,8 mii în 1992. În iunie 1994, numărul respectiv a fost de 6248,0 mii. Ca atare raportul dintre numărul de salariați și numărul de pensionari de asigurări sociale de stat a scăzut de la 3,58 în 1989 la 2,09 în 1992 și la 1,87 în iunie 1994.

În procesul tranziției la economia de piață, reducerea numărului de salariați a generat categoria socială a șomorilor care, spre deosebire de statutul avut anterior, când participau la constituirea fondurilor de asigurări sociale, au devenit subiecți ai securității sociale.

În mod necesar, cele două evoluții diametral opuse au determinat o sporire a cotelor de contribuții pentru asigurări so-

ciale. Astfel, contribuția de asigurări sociale de stat, calculată în raport cu câștigul brut al salariaților, a sporit de la 14% în 1989 la 20% în 1990, 22% în 1991 și în medie la 25,5% în 1992, cotă diferențiată pe grupe de muncă după cum urmează: 35% grupa I, 30% grupa a II-a și 25% pentru celelalte categorii de salariați. Contribuția pentru personalul casnic angajat de persoane fizice este de 15%. Precizăm că începând cu anul 1991 cotele amintite cuprind și o contribuție de 2% pentru compensarea creșterii prețurilor la medicamente. Arătăm, de asemenea, că în condițiile desființării cooperativelor agricole de producție fondul social pentru pensiile agricultorilor a fost asigurat în anii 1992-1994 în principal tot pe seama personalului salariat, prin aplicarea unei cote de 2-4% asupra veniturilor agentilor economici cu personalitate juridică (după deducerea impozitelor plătite) care produc, industrializează sau comercializează produse agricole și alimentare.

Într-o comparație internațională, cota de asigurări sociale din România este destul de mare. Ne vom referi în acest sens la cotele de asigurări din unele țări dezvoltate care acoperă aproximativ riscuri asemănătoare cu cele din sistemul asigurărilor sociale de stat din țara noastră (tabelul nr. 3).

Tabelul nr. 3

Contribuția de asigurări sociale în România și în alte țări

	Anul	Boala și maternitate	Pensii	Total	- % -
România	1992/4	-	-	25,5	
Germania	1992	12,3 ^a	17,7	30,0	
Franța	1992	19,4	14,75	34,15	
Italia	1992	15,96 ^b	26,47	42,43	
Grecia	1992	8,00	16,00	24,00	
Belgia	1992	10,85 ^c	16,36 ^c	27,21 ^c	

^{a/ în vechile landuri;}^{b/ pentru muncitori;}^{c/fondurile sunt completeate și din alte surse.}

Sursa: MISSOC, Commission des Communautés Européennes, *Le protection sociale, dans les états membres de la Communauté, situation au 1-er Juillet 1992 et évolution*, pag. 42-45.

În aprecierea datelor din tabel trebuie avut în vedere că în țările capitaliste, plata contribuților se face atât de patroni, cât și de salariați. Proportiile diferă de la o țară la alta; pentru ambele categorii de asigurări participarea salariaților în 1992 era după cum urmează: Italia - 19,1%; Grecia - 33,3%; Franța - 29,1%; Belgia - 48,8% și Germania - 50,0%.

Potrivit conținutului său, fondul de

asigurări sociale de stat este utilizat în proporție de peste 95% la plata pensiilor și a indemnizațiilor pentru concediile de boala și respectiv pentru concediile de maternitate și creșterea copiilor. Veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat, constituite pe baza noilor cote, au acoperit cheltuielile necesare, înregistrând chiar un anumit excedent (tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Execuția bugetului de asigurări sociale de stat

- mil. lei -

Anul	Venituri	Cheltuieli	Excedent (+) Deficit (-)
1991	164073	155069	+9004
1992	468473	404344	+64129
1993	1315121	1174730	+140391
1994 (sem I)	1118892	1261672	-142780

Sursa: CNS, *Buletin statistic trimestrial nr. 2/1994*, pag. 122.

În mărimi relative, excedentul a fost de 5,5% în 1991, de 13,7% în 1992 și de 10,8% în 1993. În semestrul I 1994 veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat au fost însă mai mici decât cheltuielile, înregistrându-se pentru prima dată un deficit și acesta destul de însemnat, respectiv de

142,8 miliarde lei sau 12,8%. La această situație s-a ajuns în primul rând ca urmare a evaziunii fiscale a unor agenți economici dar și a faptului că aceștia se confruntă cu serioase probleme financiare și, în consecință, nu plătesc la timp contribuția de asigurări sociale. În semestrul I 1994 și

bugetul de asigurări sociale pentru agricultori a înregistrat un deficit și anume de 10,1 miliarde lei. Cauzele sunt asemănătoare; un număr mare de agenții economici din agricultură și industria alimentară nu achită cotele pe care le datorează.

Deși în semestrul I 1994 bugetul asigurărilor de stat a marcat un deficit însemnat, cheltuielile s-au desfășurat normal prin utilizarea surplusurilor de venituri din anii anteriori. În condițiile actuale, cotele de contribuție statuate în 1992 permit formarea, chiar cu un mic excedent, a fondurilor pentru plata pensiilor și a altor prestații din sfera asigurărilor sociale de stat. De altfel, bugetul respectiv pe anul 1995 este proiectat cu excedent. Potrivit evaluărilor noastre pe baza datelor din luna iunie 1994 privind raportul de susținere (1,87 salariați la 1 pensionar de asigurări sociale de stat) și a ratei de înlocuire pentru pensia medie de asigurări sociale de stat (35,1% determinată pe baza salariului brut în funcție de care se calculează vărsăminte la bugetul de asigurări sociale) rezultă că numai pentru plata pensiilor contribuția necesară ar fi de 18,8%. Dacă avem în vedere și celelalte

segmente ale asigurărilor sociale de stat (indemnizațiile pentru conchedile de boala, maternitate și creșterea copiilor) cota globală de contribuții sociale acoperitoare pentru toate cheltuielile ar fi de 23,5% față de 25,5% că se percepă în medie pe economie. Excedentul bugetar pentru anul 1995 are aşadar o bază reală. Sigur, pentru realizarea în fapt a excedentului este necesar ca economia să evolueze normal, iar agenții economici să plătească contribuții de asigurări. La o reducere în continuare a efectivului de salariați ca și la o creștere însemnată a numărului de pensionari, mai exact la o deteriorare puternică a raportului de susținere, chiar la nivelul actual al pensiilor, vor apărea însă probleme pentru echilibrarea veniturilor și cheltuielilor bugetului de asigurări sociale. Asemenea probleme deja există în domeniul asigurărilor sociale pentru agricultori. Cu toate că pensiile agricultorilor sunt foarte mici și din 1995 sunt finanțate în totalitate prin subvenții de stat, bugetul fondului asigurărilor sociale pentru agricultori pe anul respectiv este proiectat cu deficit.

4. Pensionările anticipate. Rațiuni și efecte pe plan economic și social

Securitatea socială, ca orice instituție socială, se dezvoltă în corelație cu evoluția factorilor economici, politici și sociali. În același timp securitatea socială, prin diferențele sale componente, are o influență puternică asupra vieții economice, politice și sociale.

Măsurile promovate după 1989 în domeniul pensionării s-au bazat cu prioritate pe criterii de ordin politic și mai puțin pe criterii economice. Prin coborârea temporară a vîrstei de pensionare în sistemul asigurărilor sociale de stat, în perioada imediat următoare Revoluției din 1989, s-a rezolvat situația unor cadre care, în noile condiții, urmau să-și schimbe statutul sau locul de muncă. De măsura respectivă a beneficiat însă și un număr foarte mare de

salariați, fără probleme speciale dar apă de muncă. Deși din alte motive, rațiunile coborării limitării de vîrstă pentru pensionarea agricultorilor se înscriv tot în sfera social-politică. Practic, s-au egalizat limitele de vîrstă standard de pensionare din asigurările sociale pentru agricultori cu cele din asigurările sociale de stat, inițiaturăndu-se astfel inechitățile existente în legislația anterioară.

Fără îndoială, extinderea unor principii sau criterii unice de politică socială la toate categoriile socio-profesionale ale populației este un deziderat firesc, normal. În cazul analizat, firesc ar fi ca nu numai vîrsta de pensionare dar și pensiile agricultorilor să fie comparabile cu cele ale salariaților.

Principiile și criteriile de politică socială au și o determinare economică. În primul rând mecanismele de pensionare au contingență directă cu piața muncii și re-partizarea veniturilor între membrii societății. După cum s-a arătat, în România creșterea rapidă a numărului de pensionari, concomitent cu reducerea numărului de salariați, a generat intensificarea transferului de venituri intergenerații, prin sporirea cotelor de contribuții de asigurări sociale. Deși cotele de asigurări din țara noastră nu au atins încă nivelul cotelor din țările cu economie dezvoltată, într-o perioadă de numai 3 ani ele aproape s-au dublat. Dacă intensitatea schimbărilor amintite ar fi asemănătoare și în perioada următoare, o creștere tot așa de puternică a cotelor de contribuții sociale n-ar mai fi posibilă. Presiunea cheltuielilor cu pensiile asupra veniturilor salariale ar fi atât de mare încât ar frâna creșterea acestora și deci ar slăbi interesul în muncă al populației active. Influența ar fi și mai evidentă în condițiile în care salariații ar urma să susțină nemijlocit o parte din contribuțiiile pentru pensii, așa cum s-a statuat în majoritatea țărilor occidentale. Alternativa la această soluție ar fi o scădere a nivelului pensiilor, deci a ratei de înlocuire, soluție de asemenea, neacceptabilă pentru pensionari. Pe terenul intereselor economice vitale s-ar ajunge, în ultimă instanță, la un conflict între generații și la instabilitatea economică și socială. Experiența din anii regimului totalitar a relevat că modificarea bruscă a unor variabile economice nu este însotită de o eficiență corespunzătoare. De aceea nu apare oportun ca prin măsuri conjuncturale de politică socială să se promoveze procese care se abat de la evoluția lor firescă.

Modificarea contribuților de asigurări sociale are totodată tangență cu costurile de producție și competitivitatea produselor. Sporirea contribuților, ca urmare a evoluției accentuate a numărului de pensionari suportate, fie numai de întreprin-

deri, fie de întreprindere și salariat, va mări cheltuielile de exploatare și implicit va afecta competitivitatea produselor.

Implicațiile politicilor de pensionare asupra pieței muncii se manifestă cu deosebire în sfera ofertei de forță de muncă. În condițiile respectării limitelor standard de vîrstă pentru pensionare, în fiecare an oferta de forță de muncă pe diferitele segmente ale pieței muncii este modificată în funcție de mărimea cohortei de tineri care intră în viață activă și respectiv de mărimea cohortei de persoane vîrstnice care ieșe din viață activă (facem abstracție de migrația externă). Sub acest aspect, oferta de forță de muncă este puternic influențată de dinamica anterioară a fenomenelor demografice, soldul dintre mărimele de intrare și cele de ieșire putând fi nu numai pozitiv dar și negativ. Este evident că prin măsuri ad hoc de pensionare anticipată a unor contingente însemnante de forță de muncă, prin diminuarea vîrstei standard de pensionare, așa cum a avut loc în România după 1989, oferta de forță de muncă se diminuează. Pe termen lung măsurile de genul celor amintite se pot concretiza într-o lipsă de forță de muncă, cu deosebire în perioadele de creștere economică intensă.

Deși măsurile de reducere a limitei de vîrstă pentru pensionarea persoanelor vîrstnice au și efecte economice potențial negative, în fapt asemenea măsuri s-au practicat și probabil se vor mai practica. Dinamica vieții sociale generează permanente probleme în această privință, iar rezolvarea lor depinde de orientarea factorilor politici care dețin puterea în stat.

După cum se știe, șomajul constituie, una din cele mai negative țare ale economiei capitaliste de piață, cu efecte multiple în plan economic și psihosocial. Efectele statutului de șomer asupra nivelului de trai sunt de-a dreptul dramatice mai ales în condițiile în care, din lipsă de lucru, s-a depășit perioada pentru care se acordă ajutor de șomaj sau alocație de sprijin. Pornind de la asemenea fapte, la începutul

anului 1995, Parlamentul României a adoptat o nouă lege privind pensionarea anticipată a unor categorii de persoane⁷⁾. Fără îndoială, ideea are o rațiune în condițiile în care pensia suplimentează lipsa de venit sau este mai mare decât prestațiile de șomaj. Totodată, la o proporție foarte mare a șomajului în rândurile tineretului, pensionarea anticipată ar fi de natură să ofere mai multe locuri de muncă pentru Tânără generație.

Soluționarea problemelor sociale de genul celor menționate presupune luarea în considerare a intereselor tuturor factorilor care au tangență cu efectele diminișării vîrstei de pensionare. Sunt argumente pro și contra; predominante sunt, însă, rațiunile care pledează pentru evitarea măsurilor de pensionare anticipată. În acest cadru menționăm:

- o nouă majorare masivă a numărului de pensionari va conduce la deteriorarea raportului de susținere a pensiilor și deci la creșterea cotei de contribuții sociale; în prezent această cotă abia mai permite un ușor excedent al bugetului de asigurări sociale de stat. În ultimă instanță aceste efecte se concretizează într-o limitare a creșterii veniturilor populației salariaților și în sporirea costului de producție, care, așa cum s-a spus, afectează competitivitatea produselor;

- necesitatea ca statul să pună, în centrul obiectivelor programului său de activitate economico-socială, crearea de locuri de muncă pentru toate persoanele apte de a munci; măsurile de pensionare anticipată pot distraje atenția statului, a formațiunilor de partid sau de sindicat de la necesitatea de a promova politici active de ocupare;

- pensionarea anticipată pune în afara pieței muncii segmente însemnate de persoane cu experiență și apte din punctul de vedere fizic și intelectual să presteze activități productive. Căptătarea statutului de

pensionar de către un asemenea personal (de regulă cuprins între 50 și 60 de ani) reprezintă o pierdere în plan economic și social atât pentru persoanele respective, cât și pentru societate în ansamblul său. În rândul persoanelor pensionate anticipat se va diminua interesul și inițiativa de a găsi noi locuri de muncă, de a desfășura activități utile de natură economică și socială. Contracararea unei asemenea tendințe este posibilă. Între altele sub acest aspect relevăm existența unui cadru legislativ care permite înființarea de firme individuale sau asociații familiale; de asemenea, se acordă credite în condiții avantajoase pentru dezvoltarea inițiativei particulare, inclusiv a șomerilor, pentru sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii.

La argumentele mai sus arătate subliniem și împrejurarea că în țara noastră a început să se pună bazele unui sistem de asistență socială care are în vedere susținerea unui anumit nivel ai veniturilor familiilor și al persoanelor care trăiesc singure. Sub acest aspect, menționăm că recent Parlamentul a adoptat "legea privind ajutorul social". În mod firesc, se au în vedere niveluri de venituri diferențiate în funcție de mărimea familiei. Ca atare, familiile sau persoanele care au obținut (din muncă sau din alte resurse) venituri mai mici decât cele de referință vor primi în completare, până la nivelul acestora un ajutor social de stat. Acest tip de asistență socială se va extinde, dat fiind caracterul său general, la toate categoriile de familii și persoane inclusiv la cele cu statut de șomer. Instituția este necesară și constituie o parte organică a sistemului modern de securitate socială în curs de formare.

Fără îndoială, această nouă instituție poate să aibă un anumit rol în soluționarea problemelor sociale cu care se confruntă șomerii din țara noastră și deci în evitarea pensionării anticipate a celor cu o vechime mai mare în muncă.

Tranziția la economia de piață a fost însoțită, așa cum s-a arătat, de ajustări majore ale sistemelor de asigurări sociale și de pensii, o pondere esențială a ajustărilor avându-și sursa în creșterea foarte mare a numărului de pensionari. Prognozele privind populația României relevă că și în perspectivă numărul de pensionari va cunoaște o anumită creștere, ca urmare a procesului de îmbătrânire demografică. La condițiile actuale de cuprindere a populației în diferitele scheme de asigurări sociale și de pensii îmbătrânirea demografică va conduce la o deteriorare a raportului de dependență iar pentru menținerea chiar a nivelurilor actuale de pensii este necesar să crească cotele de contribuții de asigurări sociale, evident cu multiple implicații pentru viața economică și socială. Pentru ca sistemele de pensii și asigurări sociale să permită atât dezvoltarea economică cât și un nivel de trai decent pentru pensionari se impune să se procedeze la o reformă profundă a actualelor reglementări din domeniul respectiv. Cartea albă a refor-

mei asigurărilor sociale și pensiilor, elaborată de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, oferă o bază temeinică pentru conceperea schemelor de pensii în noile condiții.

Avându-se în vedere procesele care s-au conturat în perioada de tranziție, se cere ca viitoarele reglementări privind noul sistem de pensii și asigurări sociale să fie precedate sau însoțite de măsuri care să permită:

1. creșterea pensiei reale pentru toate categoriile de pensionari în concordanță cu trebuințele pensionarilor și relansarea creșterii economice;
2. lichidarea stării de nivelare a pensiilor de asigurări sociale de stat printr-o dinamică diferențiată a pensiilor, astfel încât acestea să reflecte în mai mare măsură statutul anterior al pensionarilor, contribuția lor la dezvoltarea vieții economico-sociale;
3. o mai bună corelare a pensiilor pentru agricultori cu cele de asigurări sociale de stat.

Note și referințe bibliografice

1. *Decret-Lege nr. 60 din 7 februarie 1990 privind pensionarea cu reducere de vîrstă a unor salariați, M.O. al României nr. 21 din 8 februarie 1990.*
2. *Legea nr. 80 din 21 iulie 1992 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale agricultorilor, M.O. nr. 180 din 29 iulie 1992; Legea nr. 1/1993, M.O. nr. 9 din 17 ianuarie 1993.*
3. *Integrarea schemelor de asigurări sociale aferente grupurilor mai restrânse de pensionari în sistemul asigurărilor sociale de stat s-a făcut pe baza următoarelor acte normative: Legile nr. 34/1993 și nr. 52/1993 și respectiv Hotărârile Guvernului nr. 607/1992; 89/1993 și 326/1993.*
4. *Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Cartea albă a reformei asigurărilor sociale și pensiilor, decembrie 1993, p. 213 și estimări pe baza datelor din Anuarul statistic al României 1993 și a altor surse de date.*
5. *OECD, Reforming public pensions, 1988, pag. 138-140.*
6. *Maria Poenaru și Maria Molnar în lucrarea "Costul social al Reformei în România" (CIDE, 1992) au calculat pentru octombrie 1992 cheltuielile minime de consum pe o persoană din familiile de pensionari ca fiind de 12300 lei în cazul gospodăriilor formate dintr-o singură persoană și de 10500 lei în cazul celor cu două persoane. Înțând seama de evoluția indicelui total al prețurilor de consum, în decembrie 1993, nivelul cheltuielilor respective este de 62500 lei și 53500. Față de salariul mediu net pe economie din luna respectivă (101331 lei) aceste cheltuieli reprezintă 61,7% și 52,8%.*
7. *Legea nr. 2 din 10 ianuarie 1995 privind pensionarea anticipată, M.O. al României nr. 5 din 13 ianuarie 1995.*